

Експерт: м-р Снежана Мојсоска

3. Трговија, индустрија и инвестиции

Еден од петте стратешки приоритети на Владата на РМ во нејзиниот тековен мандатен период е зголемување на економскиот растеж, подобрување на конкурентноста на домашните економски субјекти, остварување повисока стапка на вработеност, пораст на животниот стандард и на квалитетот на живеење на граѓаните на РМ. Таквиот приоритет почна практично да се реализира во првата година од реализацијата на Програмата на Владата на РМ за периодот 2008-2012 година. Меѓутоа, во втората година од примената програмата, Владата на РМ се соочи со сериозни, а понекогаш и непремостливи проблеми во реализирањето на поставените цели. Разбирливо, најсериозна причина за тоа е светската економска криза и навлегувањето на домашната економија во зоната на рецесија. Тоа значи дека активностите на Владата на РМ и во овој извештаен период беа најмногу насочени кон ублажување на влијанијата на кризата и настојување домашната економија да излезе од неа што помалку повредена. Во таа насока беа преземани програмираните, но и некои вонредни мерки и активности што требаше да дејствуваат за подобрување на деловниот амбиент во земјата, но и за намалување на последиците од кризата што силно беа изразени во доменот на индустријата, инвестициите и трговијата.

3.1. Планирани и спроведени активности на Владата на РМ во периодот на известувањето

Главна улога во реализирањето на планираните мерки и активности во спомнатите области има Министерството за економија. Динамиката и значењето на реализацијата на најголемиот дел од нив се содржани во Програмата за активностите на Министерството за Економија во 2009 година. Од презентираниите податоци во извештајот за работата во 2009 година може да се заклучи дека најголемиот дел од програмираните активности во предметните области бил реализиран. Повеќето од нив беа реализирани до октомври 2009 година. Дел од нив се реализираа во текот на извештајниот период, меѓу кои, позначајни се следните:

- Во декември 2009 година беше презентирана првата Нацрт верзија на Стратегијата за унапредување на енергетската ефикасност. Во неа се презентирани можни начини за зголемување на енергетската ефикасност, што ќе биде во функција на идно рационално користење на скудните енергенси во РМ;
- До фаза на финализирање беше донесена Стратегијата за геолошки истражувања, чија цел е рационално и одржливо искористување на минералните сировини во РМ;
- Во декември 2009 година Владата на РМ ја усвои Стратегијата за спроведување на законодавството за соодветните хоризонтални организации (стандардизација, акредитација, метрологија и надзор над пазарот) чија основна цел е усогласување на домашното законодавство

со тоа во ЕУ во конкретните области, со што ќе се зголемат квалитетот и конкурентноста на македонските производи на европските пазари, но и ќе се обезбеди потребниот квалитет на производите од ЕУ што се пласираат на македонскиот пазар;

- Започна реализацијата на Проектот за конкурентност, претприемништво, иновативност и индустрија. Неговата основна концепција се состои од обезбедување поголеми услуги за остварување деловен развој преку градење на капацитетот на националните даватели на услуги и поголема промоција и спроведување на принципите на претприемничкото учење на сите нивоа на образование, што би требало да дејствува во правец на зголемување на конкурентноста на македонската економија, зголемување на стапката на нејзиниот растеж, а со тоа и за намалување на стапката на невработеност во земјата;
- Беа спроведени завршните активности за реализација на повеќе програми за давање субвенции за поттикнување на конкурентноста на македонските производи, туризмот, текстилната индустрија, заштита на потрошувачите, за сончеви колектори и друго;
- Со еднакво темпо како и во претходниот период, и во извештајниот период на разни начини (кампањи, флаери, меѓународни саеми и конференции, форуми, работилници, водичи и др.) се вршеше промоција на македонската економија дома и во странство. Притоа, акцентот беше ставен на промоција на извозот на македонски производи и на туристичките и инвестициските потенцијали на земјата;
- Продолжи реализацијата на Проектот за реформа на деловното опкружување и институционално зајакнување - БЕРИС, што се реализира во соработка со Светска банка. Неговата успешна реализација беше една од позначајните причини за високото рангирање на РМ во доменот на економската слобода на претприемачите, за што подетално стана збор во претходните две поглавја;
- Со цел поттикнување на домашните инвеститори да ги зголемуваат своите вложувања во земјата и притоа да имаат еднаков третман како и странските инвеститори, Владата на РМ донесе одлука со која домашните инвеститори имаат исти поволности за вложување во слободните индустриски зони како и странските инвеститори (ослободување од плаќање данок на добивка и на персонален данок на доход во првите десет години од инвестирањето);
- Се заокружи проектот за градење на капацитетот на институциите што се вклучени во имплементирањето на индустриската политика, кој е финансиран со средства од програмата ИПА. Целта на проектот е зголемување на конкурентноста на домашната економија базирана на

иновативност, соработка, развој на претприемништвото, интернационализација на економијата итн. Се планира тој проект ефективно да почне да се реализира во текот на 2011 година;

- Во почетокот на јануари 2010 година Владата на РМ донесе Програма за развој на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста на малите и средните претпријатија во 2010 година. Со неа е утврден износ од 6,4 милиони денари од буџетот на РМ што ќе биде распределен за поддршка на повеќе активности што се наведени во програмата, а што би требало да води кон реализација на основните цели на таа програма;
- Во средината на јануари 2010 година Владата на РМ донесе Програма за промоција и поддршка на туризмот за 2010 година. Со таа Програма е утврден износ од 9,3 милиони денари од буџетот на РМ што ќе биде распределен за поддршка на повеќе активности што се наведени во програмата, а што би требало да води кон реализација на основните цели на таа програма итн.

Според тоа, и во извештајниот период е забележлива интензивната активност на надлежните институции, а особено на Министерството за економија за реализирање на поголемиот дел од програмските активности и мерки. Реализацијата на повеќето од нив, во голем дел, услови натамошно подобрување на деловната клима во земјата. Меѓутоа, нивните практични ефекти се, речиси, занемарливи, ако се имаат предвид големините на индустријата, инвестициите и на трговијата во текот на 2009 година.

Имено, индустриското производство во 2009 година во однос на оствареното во 2008 година беше помало за 7,7 отсто. Охрабрувачки на тој план е податокот за зголеменото индустриско производство во декември 2009 во однос на ноември 2009 година за 20 отсто. Дали тој податок може да се смета за охрабрувачки на патот кон излезот на земјата од рецесија, ќе покажат остварувањата во првите 2-3 месеци од 2010 година.

Домашните и странските инвестиции бележеа надолни големини споредени со тие од претходната година од причини што беа коментирани во претходните две поглавја. Прометот на домашниот пазар, исто така, бележеше намалувачки големини, што, секако, е резултат на намалените приходи на населението.

Тоа значи дека три од четирите најважни компоненти што ја креираат содржината и ја определуваат големината на бруто домашниот производ (лична потрошувачка, инвестициска потрошувачка и надворешно-трговска потрошувачка за која стана збор во претходното поглавје) бележеа надолни големини. Тоа, секако, е збирна одредница за негативната стапка на растеж на економијата во 2009 година од околу 1,2 отсто.

Се разбира, при определувањето на причините за таквите состојби и движења, секогаш, треба да се има предвид негативното дејство на светската економска криза на која што македонската економија беше изложена во текот на цела 2009 година.

3.2. Што не е реализирано или не е целосно спроведено во анализираниот период

Како што беше претходно напоменато, и во извештајниот период беа реализирани поголеми дел од планираните програмски активности во областа на трговијата, индустријата и инвестициите. Сепак, поради потребата од преземање на нови мерки што требаше да кореспондираат со новонастанатите (рецесиски) состојби во економијата, дел од планираните активности не беа реализирани или беа почнати, па делумно реализирани, така што останува тие да се довршат во претстојниот период. Тука, првенствено, се мисли на:

- Нецелосно имплементирање на Програмата за поттикнување на инвестициите во РМ (2007-2010);
- Ненаоѓање заинтересирани стратешки инвеститори во четирите компании со доминантна државна сопственост (Охис, ЕМО, Еврокомполит и Тутунски комбинат - Прилеп);
- Реализирање на Стратегијата за реструктурирање на текстилната индустрија;
- Реализирање на Програмата за реструктурирање на челичната индустрија;
- Реализација на Законот за безбедност на производите;
- Реализација на Програмата за заштита на потрошувачите за периодот 2009-2010 година;
- Донесување Закон за трговија од мал обем;
- Избор на стратешки инвеститори за реализација на енергетските проекти ХЕЦ Чебрин и ХЕЦ Галиште, прецизирање на моделот за инвестирање во ХЕЦ Бошков Мост, изработка на физибилити студија за хидроенергетско ползување на водниот потенцијал на реката Вардар (т.н. проект Вардарска долина);
- Изработка на мали хидроцентрали итн.

Тие и повеќе други проекти се составен дел на Програмата за работа на Министерството за економија за 2010 година, така што се очекува реализација на повеќето од нив во текот на 2010 година.

3.3. Можни ризици од (не)спроведување или од недоволно квалитетно спроведување на активностите

Реализацијата на голем дел од планираните активности е самостојна и независна од тековните настани. Меѓутоа, дел од планираните активности, веројатно, нема да се реализираат или делумно ќе се реализираат во претстојниот период поради бројни ограничувачки фактори на кои што, притоа, ќе наидува Владата на РМ. Се разбира, најголем дел од нив се концентрирани во неизвесноста за натамошното движење на светската економска криза, а во тие рамки од брзината со која РМ ќе излегува од актуелната рецесија. Притоа, од особено значење е

динамиката и брзината со која најголемите надворешно-трговски партнери на РМ (Германија, Русија, Италија, Србија и Грција) ќе излегуваат од големите тешкотии со кои се соочуваат нивните економии. Зашто, од тоа зависи големината на извозната побарувачка на македонски производи, а со тоа и големината на производството, инвестициите, потрошувачката и (не)вработеноста во РМ.

Понатаму, сериозна закана за македонската економија ќе биде евентуалното зголемување на енергенсите на светските пазари (нафта, јаглен, електрична енергија) од чиј увоз таа е силно зависна.

(Не)решавањето на повеќепати спомнуваниот проблем околу зачленувањето на РМ во ЕУ и НАТО, исто така, може да биде сериозна закана и ризик за (не)реализирање или за делумно или бавно реализирање на планираните активности во предметните области.

На домашен план, најсериозни закани со кои ќе се соочуваат економските субјекти во областа на индустријата, трговијата и инвестициите доаѓаат од пререстриктивната монетарна политика, која и во услови на рецесија остро го ограничува нивниот пристап на банкарски кредити што им се неопходни за подобрување на нивната ликвидност и за поттикнување на нивната економска активност.

3.4. Општа стручна оценка за спроведените активности во периодот на известувањето, со можни препораки

Според тоа, во извештајниот период беа спроведени повеќе планирани, но и непланирани активности на Владата на РМ во областите на трговијата, индустријата и инвестициите. Тие, првенствено, беа насочени кон подобрување на деловната клима во земјата и создавање услови за зголемување на конкурентската способност на домашните производители. Особено е забележлив напорот што се прави за промовирање на економските можности на македонската економија со цел привлекување странски инвестиции, но и поттикнување на домашните инвестиции.

И покрај тоа, оценка е дека во текот на цела 2009 година, а тоа значи и во извештајниот период, повеќето од тие активности вродија со малку плод, а некои воопшто не вродија со плод. Основните причини што водат кон таква констатација се наоѓаат во дејството на светската економска криза, која кулминираше во средината на 2009 година и се провлекуваше низ останатиот дел од годината. Освен тоа, кризата доби соодветна манифестација во рецесија на македонската економија. Најпосле, наследената неадекватна структурираност на домашната економија беше сериозен ограничувачки фактор за остварување позначајни резултати во предметните области. Сето тоа заедно водеше кон остварување негативни резултати во најголем дел од економските показатели за остварувањата во наведените области.

Сепак, може да се каже дека, благодарейќи на некои од преземените програмски активности, а многу повеќе од новокреираните мерки и активности, Владата на РМ успеа да санира голем дел од последиците на економската криза и да обезбеди македонската економија да излегува, релативно, помалку повредена во споредба со остварувањата во другите земји и со очекувањата за можните последици од кризата.

Меѓутоа, светската економската криза не е завршена, а РМ не е излезена од фазата на рецесија. Тоа значи дека и во текот на 2010 година Владата на РМ ќе се соочува со бројни предизвици, закани и ризици. Поради тоа, потребно е со несмалено темпо да се дејствува во правец на реализирање на програмските, но и на други активности кои, во дадениот момент, ќе се чинат за неопходни, со цел спречување нови удари врз економијата од една, и нејзино оспособување за постепено излегување од фазата на рецесија и поведување по просперитетната фаза од нејзиниот развој, од друга страна. Се чини дека најсилен предизвик на тој пат ќе бидат правецот и начините на идно дејствување на фискалната и монетарната политика, како и можните последици од (не)добивањето датум за почеток на преговори на РМ за нејзино членство во ЕУ, односно (не)добивањето покана за нејзино зачленување во НАТО алијансата. Меѓутоа, на среден и на долг рок надлежните треба да се размислуваат за преземање мерки за менување на структурата на македонската економија, како предуслов за остварување идни трајни позитивни резултати и за заштита од евентуални идни шокови на кои таа би можела да биде изложена.